

dr inż. Dariusz Zajac

Katedra Polityki Gospodarczej
Uniwersytet Rzeszowski

Inwestycje jako czynnik modernizacji gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą

WPROWADZENIE

Najpełniejszy, jak dotychczas, pogląd na zmiany zachodzące w społeczeństwach ludzkich w długiej perspektywie czasowej przyniosła teoria modernizacji. Rozwinęła się ona równoległe z przemianami politycznymi i gospodarczymi zachodzącymi w świecie, w latach 50. i 60. ubiegłego wieku. Teoria modernizacji obejmowała zarówno gospodarczą, jak i społeczną sferę życia ludzi zamieszkujących różne obszary świata. Głoszono tezę, że wcześniej czy później poszczególne państwa znajdujące się na najniższym poziomie rozwoju cywilizacyjnego wejdą na drogę przemian, którą wcześniej przebyły kraje wysoko rozwinięte. Miało dokonać się przejście od tradycji do nowoczesności dzięki przejściu odpowiednich zachodnich mechanizmów działania gospodarki, instytucji, wartości i zachowań, a w polityce poprzez wprowadzenie demokracji parlamentarnej [Apter, 1987; Puchnarewicz, 2010, s. 505–518].

Na przełomie lat 60. i 70. ubiegłego stulecia w konfrontacji z procesami przemian zachodzących w krajach rozwijających się teorię modernizacji poddano surowej krytyce. Dopiero u schyłku lat 80. wraz z wielką zmianą dokonującą się we wschodniej części Europy zainteresowania modernizacją ożyły na nowo. Według Ingleharta [1997], który chociaż z pewnymi zastrzeżeniami, ale jednak przyjął teorię modernizacji, społeczeństwa modernizują się, przechodząc kolejne etapy rozwoju od społeczności tradycyjnych, poprzez semiindustrialne, industrialne do postindustrialnych. Każdy z tych poziomów rozwoju charakteryzuje się określonymi właściwościami. Zatem społeczeństwa niejako „wędrują” po linii wznoszącej się – od prostych form organizacji dających bezpieczeństwo zaspokojenia niezbędnych potrzeb do szerokich możliwości samorealizacji jednostki [Inglehart, 1997; Puchnarewicz, 2010, s. 505–518]. Procesy rozwojowe przebiegają również w gospodarce i w poszczególnych jej sektorach, w tym także w rolnictwie.

Celem artykułu jest ocena aktywności rolników-przedsiębiorców w Polsce w zakresie dokonywania inwestycji w gospodarstwach rolnych, a także ustalenie zmian występujących pod tym względem w latach 2004–2009, przy uwzględ-

nieniu takich cech, jak: rodzaj prowadzonej działalności pozarolniczej, wielkość ekonomiczna, powierzchnia użytków rolnych oraz typ rolniczy gospodarstwa. Materiał źródłowy artykułu stanowią dane z IERiGŻ-PIB w Warszawie, dotyczące wszystkich gospodarstw z działalnością pozarolniczą w Polsce uczestniczących w Polskim FADN¹, za lata 2004 i 2009².

DZIAŁANIA INWESTYCYJNE W GOSPODARSTWACH ROLNYCH I ICH UWARUNKOWANIA

Wyposażenie gospodarstw rolnych w produkcyjne środki trwałe wywiera istotny wpływ na ich sytuację ekonomiczną, a struktura majątku produkcyjnego decyduje o ich możliwościach wytwórczych. Ważne jest również odpowiednie dostosowanie wyposażenia gospodarstw do prowadzonych kierunków produkcji. Posiadanie nowoczesnych maszyn i urządzeń technicznych umożliwia stosowanie nowych technologii, a to przyczynia się do wzrostu wydajności pracy, skali produkcji i poprawy jej jakości [Gołębiewska, 2010, s. 60–68].

W literaturze przedmiotu można spotkać podział inwestycji na odtworzeniowe i rozwojowe:

- inwestycje odtworzeniowe (restytucyjne) – polegają na zastąpieniu zużytych środków trwałych nowymi i służą utrzymaniu dotychczasowego potencjału produkcyjnego jednostki gospodarczej. W procesie odtwarzania zużytych składników majątku trwałego dokonuje się jednak przeważnie ich modernizacji (przebudowa, wprowadzenie środków wydajniejszych) oraz unowocześnienia się procesy wytwórcze i wówczas tego rodzaju inwestycje określa się mianem odtworzeniowo-modernizacyjnych. Należy dodać, że modernizacja jest efektywnym sposobem zwiększenia zdolności produkcyjnych jednostki gospodarczej, dzięki niej następuje bowiem poprawa warunków pracy i wzrost jej wydajności, wzrost poziomu produkcji, poprawa jej jakości, obniżka kosztów produkcji, wzrost efektywności składników majątku trwałego oraz poprawa wyników ekonomiczno-finansowych;
- inwestycje rozwojowe – polegają na zwiększeniu stanu posiadania majątku trwałego, a poprzez to bezpośrednio przyczyniają się do zwiększenia zdolności produkcyjnych jednostki gospodarczej.

¹ FADN (*Farm Accountancy Data Network* – Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych).

² Badania przeprowadzono w ramach realizacji projektu badawczego habilitacyjnego pt. *Znaczenie pozarolniczej działalności gospodarczej rolników w procesie rozwoju wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich*, nr N N114 191240, pod kierownictwem dr. inż. Dariusza Zająca. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Przedsięwzięcia inwestycyjne mają głównie służyć substytucji pracy żywej kapitałem, co wynika ze zmian cen kosztów czynników produkcji, wśród których największą dynamikę wykazują koszty pracy [Ziętara, 2008, s. 81]. Powoduje to określone konsekwencje dla ekonomiki i organizacji gospodarstw rolnych, polegające na preferowaniu technik i technologii pracooszczędnych, ale i tym samym kapitałochłonnych [Runowski, 2009, s. 202].

Podejmowanie działań inwestycyjnych jest świadectwem prowadzenia działalności rynkowej, modernizowania gospodarstwa rolnego i powiększania skali produkcji. Podejmowane inwestycje produkcyjne decydują o możliwościach rozwojowych gospodarstw rolnych. Wskazują one, iż rolnik powiększa zasoby środków trwałych lub podnosi ich jakość, co ma się przyczynić do powiększenia potencjału gospodarstwa w przyszłości. Doskonalenie technicznych środków pracy, a także wprowadzanie nowoczesnych maszyn i urządzeń w produkcji rolniczej prowadzi do wzrostu produktywności zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej [Józwiak, Kagan, 2008, s. 22–30; Gołębiewska, 2010, s. 60–68].

Jak wykazują badania, większość maszyn i urządzeń znajdujących się w gospodarstwach rolnych w Polsce to sprzęt zużyty zarówno pod względem fizycznym, jak i ekonomicznym. Należy zatem zwrócić uwagę na konieczność zastępowania przestarzałego sprzętu bardziej nowoczesnym, przy czym w pierwszej kolejności rolnicy powinni inwestować w środki techniczne gwarantujące wysoką jakość i cenę produkcji towarowej [Malaga-Toboła, 2007, s. 129–136; Gołębiewska, 2010, s. 60–68].

Uwarunkowania inwestycyjne w gospodarstwach rolnych w Polsce są zróżnicowane. Mogą one tkwić wewnątrz gospodarstw, a także wynikać z warunków, jakie stwarza im otoczenie. Ważnym czynnikiem jest skłonność danej osoby do inwestowania, czego wymiernym efektem może być właśnie podejmowanie decyzji inwestycyjnych. Jest to informacja wskazująca na to, czy rolnik przejawia postawę prorozwojową, czy też nastawiony jest na konsumpcję. Należy podkreślić jednak, iż korzystne warunki w otoczeniu gospodarstw na pewno w dużej mierze przyczyniają się do podejmowania przez rolników działalności inwestycyjnej. Kierunek i cel działań inwestycyjnych często wyznaczają też warunki przyrodnicze, w jakich funkcjonuje gospodarstwo rolne i prowadzona jest produkcja. Jest to związane z koniecznością wyposażenia gospodarstwa w odpowiednie maszyny i urządzenia niezbędne do produkcji w danych warunkach. W dużej mierze działania inwestycyjne rolników mogą też być uzależnione od kierunków prowadzonej produkcji czy też preferowanego typu rolniczego gospodarstwa. Celem działań inwestycyjnych może być wprowadzanie nowych technologii, poprawa jakości produkcji, różnicowanie działalności rolniczej np. w kierunku działalności nierolniczej czy też dostosowanie produkcji rolnej do wymogów związanych z ochroną środowiska przyrodniczego [Woś, 2000; Gołębiewska, 2010, s. 60–68].

Jak wynika z badań, w strukturze rzeczowych nakładów inwestycyjnych w rolnictwie polskim w latach 1995–2008 przeważały dwa składniki, tj. budynki

i budowie oraz maszyny i urządzenia techniczne. Rozdysponowanie nakładów inwestycyjnych głównie na te dwa rodzaje rzeczowych środków trwałych wynika z tego, iż są one istotnym elementem potencjału wytwórczego gospodarstw rolnych, bez których proces produkcji w większości jednostek nie jest możliwy. Kolejnym ważnym kierunkiem działań inwestycyjnych rolników były środki transportu, na które od 2001 roku następował systematyczny wzrost udziału wydatków. Poza tym od 2004 roku, a więc po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, zdecydowanie wzrosło znaczenie inwestycji związanych z koniecznością dostosowania produkcji rolniczej do standardów UE oraz z wymogami ochrony środowiska [Gołębiewska, 2010, s. 60–68].

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

W Polsce w 2004 roku liczba gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN wynosiła 1795 (14,8% ogółu gospodarstw FADN). W strukturze tych jednostek według rodzaju prowadzonej działalności pozarolniczej zdecydowanie przeważały gospodarstwa świadczące usługi sprzętem rolniczym (91%), z kolei gospodarstwa agroturystyczne stanowiły zaledwie 3,4%, a 5,6% stanowiły gospodarstwa z pozostałą działalnością pozarolniczą. W 2009 roku liczba gospodarstw z działalnością pozarolniczą niewiele wzrosła (o 14,3%) i wynosiła 2051 (16,7% ogółu gospodarstw FADN), a w strukturze tych jednostek według rodzaju działalności pozarolniczej nie nastąpiły większe zmiany (92,7% to gospodarstwa świadczące usługi sprzętem rolniczym, 4,4% to gospodarstwa agroturystyczne, a 2,9% pozostałe).

Tabela 1. Gospodarstwa rolne z działalnością pozarolniczą uczestniczące w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje według rodzaju prowadzonej działalności pozarolniczej w Polsce w latach 2004–2009

Wyszczególnienie	Lata				Zmiany w latach 2004–2009	
	2004		2009		A (+/-)	B (dynamika)
	A	B	A	B		
Ogółem gospodarstw, w tym:	87,47	29 048,48	91,42	42 945,00	+3,95	147,84
świadczące usługi sprzętem rolniczym	88,58	29 775,48	91,86	44 502,66	+3,28	149,46
agroturystyczne	85,25	27 807,52	87,91	13 980,07	+2,66	50,27
pozostałe	71,00	23 269,71	80,00	23 359,29	+9,00	100,38

Objaśnienia do tabeli:

A – odsetek gospodarstw, w których dokonywane są inwestycje,

B – wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo w zł.

Źródło: dane z Polskiego FADN z IERiGŻ-PIB w Warszawie.

Z danych zawartych w tab. 1 wynika, że w większości gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN, dokonywane są inwestycje³, przy czym odsetek takich jednostek jest nieznacznie zróżnicowany w zależności od rodzaju prowadzonej przez rolników działalności pozarolniczej. W przypadku gospodarstw, w których dodatkowo prowadzona jest działalność pozarolnicza związana z rolnictwem odsetek ten jest podobny, zaś nieco niższy jest on w grupie gospodarstw z pozostałą działalnością pozarolniczą nie związaną z rolnictwem. Dodać należy, że w latach 2004–2009 nastąpił niewielki wzrost udziału gospodarstw, w których dokonywane są inwestycje, co świadczy o wzroście zainteresowania rolników-przedsiębiorców w tym zakresie.

Analizując przeciętną wartość inwestycji w gospodarstwach rolnych z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN należy zauważyć, że w latach 2004–2009 nastąpił wyraźny jej wzrost. Dodać trzeba jednak, że dynamika tego zjawiska jest zróżnicowana w zależności od rodzaju prowadzonej przez rolników działalności pozarolniczej. W 2004 roku w przypadku gospodarstw z działalnością pozarolniczą związaną z rolnictwem wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo była podobna, zaś nieco niższa była w grupie gospodarstw z pozostałą działalnością pozarolniczą nie związaną z rolnictwem. Sytuacja ta uległa jednak zmianie w 2009 roku, w którym to zdecydowanie najwyższą przeciętną wartością inwestycji odznaczały się jednostki świadczące usługi dla rolnictwa. W tej grupie gospodarstw wystąpił też najwyższy przyrost tej wartości w latach 2004–2009. W dalszej kolejności pod tym względem znalazły się gospodarstwa z pozostałą działalnością pozarolniczą nie związaną z rolnictwem, przy czym w tej grupie jednostek wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo jest podobna w analizowanych latach. W 2009 roku wyraźnie najniższą wartością inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo odznaczała się natomiast grupa gospodarstw agroturystycznych, w której to wartość ta zmalała o połowę w porównaniu do 2004 roku (tab. 1).

W związku z powyższym należy stwierdzić, że rolnicy-przedsiębiorcy w Polsce odznaczają się wysoką aktywnością w zakresie podejmowania działań inwestycyjnych w swoich gospodarstwach. Świadczy to również o tym, że zdecydowana większość z nich nastawiona jest prorynkowo, a więc zainteresowana modernizacją i/lub nawet rozwojem gospodarstwa rolnego. Dotyczy to zwłaszcza rolników świadczących usługi rolnicze, którzy to chcąc utrzymać się na rynku oraz być konkurencyjnym, niejako zmuszeni są do ciągłego modernizowania swojego sprzętu rolniczego (tj. głównie maszyn, narzędzi i urządzeń rolniczych) i/lub nawet środków transportu, a co za tym idzie – do dokonywania inwestycji w tym zakresie.

³ Według terminologii FADN inwestycje to wartość zakupionych i wytworzonych środków trwałych pomniejszona o wartość sprzedanych oraz przekazanych nieodpłatnie środków trwałych w roku obrachunkowym + różnica wartości stada podstawowego.

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że odsetek gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje, wzrasta wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, przy czym zwłaszcza widoczne to jest w 2004 roku. Za wyjątkiem gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie (100 i więcej ESU), we wszystkich pozostałych grupach gospodarstw odsetek ten nieznacznie wzrósł w latach 2004–2009, co świadczy o wzroście zainteresowania rolników-przedsiębiorców działaniami inwestycyjnymi w gospodarstwach.

Podobnie jest w przypadku wartości inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo, która wyraźnie rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa i dotyczy to obu analizowanych lat (tj. 2004 i 2009 roku). Dodać należy, że dynamika tego zjawiska w latach 2004–2009 jest również zróżnicowana w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa. W jednostkach najsłabszych ekonomicznie (do 4 ESU) wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo zmalała prawie o 1/3 w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2004. Natomiast w pozostałych grupach gospodarstw przeciętna wartość inwestycji wzrosła, przy czym im silniejsze ekonomicznie gospodarstwa tym wzrost wartości inwestycji był większy (tab. 2).

Na tej podstawie można stwierdzić, iż wielkość ekonomiczna gospodarstwa stanowi ważny czynnik determinujący aktywność rolników-przedsiębiorców w zakresie działalności inwestycyjnej.

Tabela 2. Gospodarstwa rolne z działalnością pozarolniczą uczestniczące w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje według ich wielkości ekonomicznej w Polsce w latach 2004–2009

Grupy gospodarstw według wielkości ekonomicznej (w ESU)	Lata				Zmiany w latach 2004–2009	
	2004		2009		A (+/-)	B (dynamika)
	A	B	A	B		
do 4	73,43	5 891,10	81,95	4 325,30	+8,52	73,42
4–8	82,94	7 083,03	90,73	8 540,56	+7,79	120,58
8–16	88,95	17 049,65	90,30	22 093,07	+1,35	129,58
16–40	91,13	42 194,99	94,99	61 192,23	+3,86	145,02
40–100	92,14	90 389,62	94,50	140 022,01	+2,36	154,91
100 i więcej	95,00	113 453,77	95,00	223 541,76	0,00	197,03

Objaśnienia do tabeli: jak w tabeli 1.

Źródło: jak w tabeli 1.

Z danych zawartych w tabeli 3 wynika, że odsetek gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje, jest nieznacznie zróżnicowany w zależności od powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie. Wyraźnie niższy jest on bowiem

tylko w grupie gospodarstw najmniejszych obszarowo (do 5 ha UR), podczas, gdy w pozostałych grupach obszarowych gospodarstw kształtuje się na podobnym poziomie i dotyczy to zarówno 2004, jak i 2009 roku. Dodać należy, że w latach 2004–2009, we wszystkich analizowanych grupach gospodarstw, odsetek ten wzrósł, przy czym im większe obszarowo gospodarstwa tym wzrost ten był mniejszy. Należy zatem stwierdzić, że zainteresowanie rolników-przedsiębiorców działaniami inwestycyjnymi w gospodarstwach rolnych najbardziej wzrosło w latach 2004–2009 w jednostkach najmniejszych obszarowo (do 5 ha UR).

Tabela 3. Gospodarstwa rolne z działalnością pozarolniczą uczestniczące w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje według ich powierzchni użytków rolnych w Polsce w latach 2004–2009

Grupy obszarowe gospodarstw (w ha użytków rolnych)	Lata				Zmiany w latach 2004–2009	
	2004		2009		A (+/-)	B (dynamika)
	A	B	A	B		
do 5	48,00	11 837,67	67,86	19 322,77	+19,86	163,23
5–10	83,77	8 017,19	92,61	5 861,49	+8,84	73,11
10–20	88,11	14 003,23	92,11	9 105,76	+4,00	65,03
20–30	88,68	20 033,09	92,62	23 337,87	+3,94	116,50
30–50	90,69	37 808,50	92,89	56 398,29	+2,20	149,17
50 i więcej	90,17	75 337,45	90,37	116 650,88	+0,20	154,84

Objaśnienia do tabeli: jak w tabeli 1.

Źródło: jak w tabeli 1.

Analizując z kolei wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo należy zauważyć, że jest ona wyraźnie zróżnicowana w zależności od powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie. Przeciętna wartość inwestycji wzrasta wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie, ale widoczne jest to dopiero od drugiej grupy obszarowej gospodarstw, tj. o powierzchni 5–10 ha UR. Gospodarstwa najmniejsze obszarowo (do 5 ha UR) odznaczają się bowiem relatywnie wysoką wartością inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo, a dotyczy to zwłaszcza 2009 roku. Dodać należy, że dynamika tego zjawiska w latach 2004–2009 jest również zróżnicowana w zależności od powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie. W dwóch grupach obszarowych gospodarstw, tj. o powierzchni 5–10 ha UR oraz 10–20 ha UR wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo zmalała w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2004. Natomiast w pozostałych grupach obszarowych gospodarstw przeciętna wartość inwestycji wzrosła, przy czym największym jej przyrostem odznaczają się gospodarstwa najmniejsze obszarowo (do 5 ha UR) (tab. 3).

Należy zatem stwierdzić, że wielkość obszarowa gospodarstwa, czyli powierzchnia użytków rolnych, jaką ono dysponuje, jest czynnikiem, od którego zwłaszcza zależy wartość dokonywanych inwestycji w gospodarstwie. Dodatkowo na uwagę zasługuje największy wzrost zainteresowania inwestycjami ze strony rolników-przedsiębiorców posiadających najmniejsze obszarowo gospodarstwa rolne. Prawdopodobnie są to jednostki o pracochłonnych technikach i kierunkach produkcji rolniczej i chodzi o to, żeby zakupić techniczne środki produkcji, a poprzez to zmodernizować gospodarstwo i proces produkcji oraz doprowadzić do substytucji pracy żywej kapitałem, a tym samym do wzrostu wydajności pracy. Tym bardziej że zasoby pracy są z pewnością wykorzystywane również w działalności pozarolniczej.

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że odsetek gospodarstw rolnych z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje, jest dość znacznie zróżnicowany w zależności od typu rolniczego gospodarstwa. Zdecydowanie najniższy jest on w grupie gospodarstw reprezentujących typ rolniczy „uprawy ogrodnicze”, a zwłaszcza dotyczy to 2004 roku. Kolejną pozycję pod tym względem zajmują jednostki reprezentujące typ rolniczy „uprawy trwałe” oraz „uprawy polowe”. W pozostałych grupach gospodarstw analizowany odsetek jest natomiast podobny oraz wykazuje najwyższe wartości i dotyczy to zarówno 2004, jak i 2009 roku. Dodać należy, że w latach 2004–2009, za wyjątkiem grupy gospodarstw reprezentujących typ rolniczy „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”, we wszystkich pozostałych gospodarstwach odsetek ten wzrósł, przy czym wyraźnie największy jego wzrost nastąpił w jednostkach reprezentujących typ rolniczy „uprawy ogrodnicze”. Tak więc w tej grupie gospodarstw najbardziej wzrosło zainteresowanie rolników-przedsiębiorców przedsięwzięciami inwestycyjnymi w latach 2004–2009.

Podobnie jest w przypadku wartości inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo, która także jest zróżnicowana w zależności od typu rolniczego gospodarstwa. W 2004 roku przeciętna wartość inwestycji była zdecydowanie najniższa w grupie gospodarstw reprezentujących typ rolniczy „uprawy ogrodnicze”, a w 2009 roku w jednostkach reprezentujących typ rolniczy „uprawy trwałe”. Z kolei w obu analizowanych latach (tj. w 2004 i 2009 roku) wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo była najwyższa w grupie gospodarstw reprezentujących typ rolniczy „zwierzęta żywione w systemie wypasowym”. Dodać należy, że dynamika tego zjawiska w latach 2004–2009 jest również zróżnicowana w zależności od typu rolniczego gospodarstwa. W grupach gospodarstw reprezentujących typ rolniczy „uprawy trwałe” oraz „krowy mleczne”, wartość inwestycji w przeliczeniu na gospodarstwo zmalała w 2009 roku w porównaniu z rokiem 2004. Natomiast w pozostałych grupach gospodarstw przeciętna wartość inwestycji wzrosła, przy czym największy jej przyrost nastąpił w jednostkach reprezentujących typ rolniczy „uprawy ogrodnicze” (tab. 4).

Tabela 4. Gospodarstwa rolne z działalnością pozarolniczą uczestniczące w Polskim FADN, w których dokonywane są inwestycje według ich typów rolniczych w Polsce w latach 2004–2009

Typ rolniczy gospodarstw	Lata				Zmiany w latach 2004–2009	
	2004		2009		A (+/-)	B (dynamika)
	A	B	A	B		
uprawy polowe	77,90	39 264,34	80,81	47 413,57	+2,91	120,75
uprawy ogrodnicze	23,81	14 744,90	62,86	36 771,70	+39,05	249,39
uprawy trwałe	75,00	33 800,82	78,69	26 281,17	+3,69	77,75
krowy mleczne	98,15	37 611,66	100,00	30 182,73	+1,85	80,25
zwierzęta żywione w systemie wypasowym	99,50	46 392,05	99,33	60 428,59	-0,17	130,26
zwierzęta ziarnożerne	86,85	23 681,71	95,98	51 281,20	+9,13	216,54
mieszane	90,56	19 351,34	96,41	33 956,26	+5,85	175,47

Objaśnienia do tabeli: jak w tabeli 1.

Źródło: jak w tabeli 1.

Wobec powyższego należy stwierdzić, że typ rolniczy gospodarstwa, stanowi ważny czynnik czy też uwarunkowanie, od którego w dużej mierze zależy aktywność rolników-przedsiębiorców w zakresie działalności inwestycyjnej. Powyższa analiza potwierdza również wcześniejsze spostrzeżenia dotyczące największego wzrostu zainteresowania inwestycjami ze strony rolników-przedsiębiorców z najmniejszych obszarowo gospodarstw rolnych. Albowiem najczęściej to właśnie w małych obszarowo gospodarstwach prowadzona jest produkcja ogrodnicza, którą charakteryzuje wysoka pracochłonność.

PODSUMOWANIE

Badania wykazały, że większość rolników-przedsiębiorców uczestniczących w Polskim FADN, dokonuje inwestycji w gospodarstwach rolnych, przy czym zwłaszcza dotyczy to osób, które oprócz gospodarstwa prowadzą także działalność pozarolniczą związaną z rolnictwem. Wynika to z pewnością z faktu, iż te dwie sfery działalności gospodarczej są ze sobą ściśle powiązane, a więc inwestycje w gospodarstwach rolnych przyczyniają się nie tylko do modernizacji tych jednostek i poprawy ich sytuacji ekonomicznej, ale także umożliwiają modernizację bądź nawet rozwój działalności pozarolniczej.

Inwestycje dokonywane przez rolników-przedsiębiorców w gospodarstwach rolnych mogą świadczyć o wzroście ich zainteresowania działalnością rolniczą i tym samym nie sprzyjać dywersyfikacji działalności gospodarczej. W dużej mierze zależy to jednak od tego, czy prowadzona przez nich działalność pozarolnicza jest ściśle powiązana z rolnictwem (np. agroturystyka, usługi rolnicze), czy

też zupełnie z nim niezwiązana. W tym pierwszym przypadku bowiem inwestycje w gospodarstwach rolnych mogą sprzyjać także rozwojowi działalności pozarolniczej, a więc tym samym dywersyfikacji działalności gospodarczej. Z kolei w drugim przypadku bardziej sensownymi sposobami dywersyfikacji wydają się być działania pomocowe (inwestycyjne) poza rolnictwem.

Dodatkowo należy stwierdzić, że wielkość ekonomiczna oraz typ rolniczy gospodarstwa rolnego, stanowią istotne czynniki czy też uwarunkowania, od których w dużej mierze zależy aktywność rolników-przedsiębiorców w zakresie działalności inwestycyjnej. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie jest natomiast czynnikiem wpływającym zwłaszcza na wartość dokonywanych inwestycji.

Na uwagę zasługuje również to, iż w latach 2004–2009 największy wzrost zainteresowania inwestycjami w gospodarstwach rolnych wystąpił ze strony rolników-przedsiębiorców, którzy posiadają najmniejsze obszarowo jednostki oraz takie, które reprezentują typ rolniczy „uprawy ogrodnicze”. Wydaje się, że wynika to z faktu, iż są to jednostki o pracochłonnych technikach i kierunkach produkcji rolniczej i chodzi o to, aby w wyniku inwestycji zmodernizować gospodarstwo i proces produkcji oraz doprowadzić do substytucji pracy żywej kapitałem, a tym samym do wzrostu wydajności pracy, tym bardziej że zasoby pracy są z pewnością wykorzystywane również w działalności pozarolniczej.

LITERATURA

- Apter D., 1987, *Rethinking Development: Modernization, Dependency and Post-Modern Politics*, Sage Publications, Newbury Park.
- Gołębiewska B., 2010, *Kierunki podejmowanych działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolniczych o zróżnicowanych powiązaniach z otoczeniem*, „Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G – Ekonomika rolnictwa”, t. 97, z. 4.
- Inglehart R., 1997, *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, Princeton.
- Józwiak W., Kagan A., 2008, *Gospodarstwa towarowe a gospodarstwa wielkotowarowe*, „Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G – Ekonomika rolnictwa”, t. 95, z. 1.
- Małaga-Toboła U., 2007, *Kierunek produkcji a efektywność technicznej modernizacji gospodarstw rolniczych*, „Inżynieria Rolnicza”, nr 7(95).
- Puchnarewicz E., 2010, *Rozwój z perspektywy socjologicznej. W stronę krajów Południa [w:] Rozwój w dobie globalizacji*, red. A. Bąkiewicz, U. Żuławska, PWE, Warszawa.
- Runowski H., 2009, *Tendencje zmian w organizacji i ekonomice przedsiębiorstw rolnych – aspekty teoretyczne*, Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 75, SGGW, Warszawa.
- Woś A., 2000, *Inwestycje i akumulacja w rolnictwie chłopskim w latach 1988–1998*, Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy, z. 466, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Ziętara W., 2008, *Wewnętrzne uwarunkowania rozwoju polskiego rolnictwa*, „Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G – Ekonomika rolnictwa”, t. 94, z. 2.

Streszczenie

W artykule dokonano oceny aktywności rolników-przedsiębiorców w Polsce w zakresie dokonywania inwestycji w gospodarstwach rolnych w latach 2004–2009. Starano się przy tym odpowiedzieć na pytanie czy występuje zróżnicowanie pod tym względem w zależności od takich cech, jak: rodzaj prowadzonej działalności pozarolniczej, wielkość ekonomiczna, powierzchnia użytków rolnych oraz typ rolniczy gospodarstwa. Materiał źródłowy artykułu stanowią dane dotyczące wszystkich gospodarstw z działalnością pozarolniczą uczestniczących w Polskim FADN, za lata 2004 i 2009.

**Investments As A Factor Of Modernization Of Non-farming
Agricultural Holdings***Summary*

The paper presents a critical analysis of the farmer-entrepreneurs's activities in Poland in range of making of investment in agricultural holdings in years 2004–2009. It was tried to answer onto question at this whether differentiation steps out under this in relation to such features, as: type of non-farming activity, economic size, size of arable land and type of agricultural holding. The paper relies on the data concerning all non-farming agricultural holdings which participated in the Polish FADN, for years 2004 and 2009.